

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Оториноларингології

Проректор з науково-педагогічної роботи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗАПАЛЬНІ ТА ДИСТРОФІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ГЛОТКИ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Освітньо-професійна програма: Медицина

2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Медицина» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 10 від 27 червня 2024 року).

Розробники:

завідувач кафедри, д.мед.н., проф. Пухлік С.М.

к.мед.н., доц. Тітаренко О.В.

асистент кафедри, к.мед.н., Чернишева І.Е.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри оториноларингології
Протокол № 1 від 28.08.2024 р.

Завідувач кафедри _____ Сергій Пухлік

Погоджено із гарантом ОПП _____ Валерія МАРІЧЕРЕДА

Схвалено предметно-цикловою методичною комісією з хірургічних дисциплін ОНМедУ
Протокол № 1 від 30.08.2024 р.

Голова предметно-циклової методичної комісії з хірургічних дисциплін ОНМедУ

_____ Василь Міщенко

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри оториноларингології
Протокол № 1 від "26" "08" 2025 р.

Завідувач кафедри _____ Сергій Пухлік
(підпис) (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Загальна кількість: Кредитів: 3 Годин: 90 Змістових модулів: 1	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я» Спеціальність 222 «Медицина» Рівень вищої освіти другий (магістерський)	Денна форма навчання
		Вибіркова дисципліна
		Рік підготовки: 5
		Семестри IX - X
		Лекції (0 год.)
		Семінарські (0 год.)
		Практичні (30 год.)
		Лабораторні (0 год.)
		Самостійна робота (60 год.)
		у т.ч. індивідуальні завдання (0 год.)
		Форма підсумкового контролю – залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни, компетентності, програмні результати навчання.

Мета: Опанування здобувачем вищої освіти знань і формування елементів професійних компетентностей в галузі запальних та дистрофічних захворювань глотки та удосконалення навичок та компетентностей, набутих при вивченні попередніх дисциплін.

Завдання:

1. Формування вмінь та навичок: з диференційної діагностики, найбільш поширених захворювань глотки.
2. Удосконалення навичок обґрунтування клінічного діагнозу, складання плану лабораторних та інструментальних досліджень,
3. Опанування вмінням визначати тактику невідкладної допомоги, лікування та реабілітації найбільш поширених захворювань глотки.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність (рівень 7) за вимогами НРК. Здатність розв'язувати типові та складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

Загальні компетентності за вимогами НРК

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
- ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності
- ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації
- ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення
- ЗК7. Здатність працювати в команді
- ЗК10. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

- СК1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані
- СК2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів
- СК3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання
- СК4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань
- СК5. Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань

- СК6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань
- СК7. Здатність до діагностування невідкладних станів
- СК8. Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги
- СК9. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів
- СК11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності, включаючи систему раннього втручання
- СК17. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції
- СК25. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів
- СК26. Здатність визначати тактику ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду
- СК27. Здатність до вміння діагностувати та визначати тактику ведення хворих на позалегеневі й поширені форми туберкульозу, у т.ч. ко-інфекцію ТБ/ВІЛ з хіміорезистентним перебігом

Програмні результати навчання

- ПРН1. Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.
- ПРН2. Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я.
- ПРН3. Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем, включаючи систему раннього втручання.
- ПРН4. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми (за списком 1); за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати попередній клінічний діагноз захворювання (за списком 2).
- ПРН5. Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 4), враховуючи вік пацієнта.
- ПРН6. Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря- керівника в умовах закладу охорони здоров'я (за списком 2).
- ПРН7. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, функціональні та/або інструментальні) (за списком 4), пацієнтів із захворюваннями органів і систем організму для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2).
- ПРН8. Визначити головний клінічний синдром або симптом, яким обумовлена тяжкість стану потерпілого/постраждалого (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення стану людини за будь- яких обставин (в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами) у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації та бойових дій, в польових умовах, в умовах нестачі інформації та обмеженого часу.
- ПРН9. Визначати характер та принципи лікування хворих (консервативне, оперативне) із захворюваннями (за списком 2), враховуючи вік пацієнта, в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами та на етапах медичної евакуації, в т.ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами, у разі необхідності розширення стандартної схеми вміти

обґрунтувати персоніфіковані рекомендації під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи.

ПРН10. Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН14. Визначати тактику та надавати екстрену медичної допомогу при невідкладних станах (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з існуючими клінічними протоколами та стандартами лікування.

ПРН17. Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах лікувального закладу, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта шляхом прийняття обґрунтованого рішення, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН18. Визначати стан функціонування та обмежень життєдіяльності особи та тривалість непрацездатності з оформленням відповідних документів, в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини, тощо. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів.

ПРН21. Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.

ПРН32. Вміння діагностувати та визначати тактику ведення хворих на позалегеневі й поширені форми туберкульозу, у т.ч. ко- інфекцію ТБ/ВІЛ з хіміорезистентним перебігом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати: Клінічну анатомію глотки, етіологію, клініку найбільш поширених захворювань глотки, сучасні методи діагностики та лікування.

Вміти:

- Спілкуватися із пацієнтами, збирати скарги, анамнез життя та захворювання.
- Оцінювати стан ЛОР органів у нормі та при різноманітних видах патології.
- Проводити клінічне обстеження ЛОР хворих за стандартними методиками.
- Проводити диференційну діагностику та обґрунтовувати клінічний діагноз.
- Визначати характер та принципи надання допомоги хворим на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.
- Вести медичну документацію при захворюваннях глотки.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Клінічна анатомія глотки. Клінічна анатомічна будова носоглотки, ротоглотки, гортаноглотки.

Тема 2. Фізіологія глотки. Дихальна, ковтальна, смакова, захисна, резонаторна функції глотки.

Тема 3. Методи дослідження глотки. Епі-, мезо-, гіпофарингоскопія. Прямі гіпофарингоскопія. Пальцеве дослідження глотки. Огляд носоглотки з відтягуванням м'якого піднебіння. Ендоскопічне та УЗД дослідження глотки. КТ та МРТ глотки.

Тема 4. Тонзиліт. Класифікація, етіологія, патогенез, клінічна картина, методи діагностики.

Тема 5. Лікування запальних захворювань глотки. Етіотропне, патогенетичне, симптоматичне лікування.

Тема 6. Антибіотикотерапія при захворюваннях глотки. Проблема антибіотикорезистентності. Покази до антибактеріальної терапії. Алгоритм антибактеріальної терапії при захворюваннях глотки. Відстрочене призначення антибіотиків. Обґрунтованість призначення антибіотиків. Типові помилки антибактеріальної терапії. Шляхи введення та дози антибіотиків.

Тема 7. Вторинний тонзиліт при дифтерії. Етіологія, епідеміологія, механізм передачі інфекції, патогенез. Дифтерія ротоглотки. Форми. Орофарингоскопія. Ускладнення. Диференційний діагноз. Лікування. Профілактика.

Тема 8. Ураження глотки при специфічних інфекціях Загальна характеристика. Враження глотки при склеромі, туберкульозі, сифілісі. Етіологія, патогенез, клінічна картина та принципи лікування.

Тема 9. Ураження глотки при ВІЛ-інфекції (СНІД). Визначення поняття. Етіологія, епідеміологія. Профілактика. Стадії. Діагностика. Лікування. Прогноз.

Тема. 10. Ускладнення гострих первинних тонзилітів. Паратонзиліт. Паратонзиллярний абсцес. Латерофарингеальний абсцес. Заглотковий абсцес. Внутрішньомигдаликовий абсцес. Аденофлегмона ший. Тонзилогенний медіастиніт. Тонзилогенний сепсис.

Тема 11. Рекурентний тонзиліт. Форми. Клінічні симптоми. Фарингоскопічна картина. Діагностика. Ускладнення. Лікування. Техніка виконання тонзилектомії.

Тема 12. Фарингіти. Класифікація. Етіологічна структура. Фази патогенезу. Опорні клінічні симптоми. Лікування.

Тема 13. Фарингомікози. Збудники мікозів. Фактори ризику тяжкого перебігу. Діагностика. Лікування. Прогноз.

Тема 14. Гіпертрофія глоткового мигдалика. Хронічний назофарингіт. Сприятливі фактори гіпертрофії лімфаденоїдної тканини. Ступені гіпертрофії. Симптоми. Лікування.

Тема 15. Кровотечі, травми, сторонні тіла глотки. Сторонні тіла глотки: симптоми. Симптоми при опіках глотки, лікування. Ускладнення. Класифікація, симптоми травм глотки, лікування, невідкладна допомога.

Залік. Оцінюється за двобальною шкалою: оцінка «зараховано» виставляється здобувачу вищої освіти, який виконав навчальний план дисципліни, не має академічної заборгованості; рівень компетентності — високий (творчий); оцінка «не зараховано» виставляється здобувачу вищої освіти, який не виконав навчальний план дисципліни, має академічну заборгованість (середній бал нижче 3,0 та/або пропуски занять); рівень компетентності — низький (рецептивно-продуктивний).

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	семінари	практичні	лабораторні	СРС
Тема 1. Клінічна анатомія глотки.	6	0	0	2	0	4
Тема 2. Фізіологія глотки.	6	0	0	2	0	4
Тема 3. Методи дослідження глотки.	6	0	0	2	0	4
Тема 4. Тонзиліт.	6	0	0	2	0	4
Тема 5. Лікування запальних захворювань глотки.	6	0	0	2	0	4
Тема 6. Антибіотикотерапія при захворюваннях глотки.	6	0	0	2	0	4
Тема 7. Вторинний тонзиліт при дифтерії.	6	0	0	2	0	4
Тема 8. Ураження глотки при специфічних інфекціях.	6	0	0	2	0	4
Тема 9. Ураження глотки при ВІЛ-інфекції (СНІД).	6	0	0	2	0	4
Тема. 10. Ускладнення гострих первинних	6	0	0	2	0	4

тонзилітів.						
Тема 11. Рекурентний тонзиліт.	6	0	0	2	0	4
Тема 12. Фарингіти.	6	0	0	2	0	4
Тема 13. Фарингомікози.	6	0	0	2	0	4
Тема 14. Гіпертрофія глоткового мигдалика. Хронічний назофарингіт.	6	0	0	2	0	4
Тема 15. Кровотечі, травми, сторонні тіла глотки.	6	0	0	2	0	4
Залік	0	0	0	0	0	0
<i>Індивідуальні завдання</i>	0	0	0	0	0	0
Усього годин	6	0	0	30	0	60

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять – лекційні заняття не передбачені.

5.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

5.3. Теми практичних занять

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1	Тема 1. Клінічна анатомія глотки.	2
2	Тема 2. Фізіологія глотки.	2
3	Тема 3. Методи дослідження глотки.	2
4	Тема 4. Тонзиліт.	2
5	Тема 5. Лікування запальних захворювань глотки.	2
6	Тема 6. Антибіотикотерапія при захворюваннях глотки.	2
7	Тема 7. Вторинний тонзиліт при дифтерії.	2
8	Тема 8. Ураження глотки при специфічних інфекціях.	2
9	Тема 9. Ураження глотки при ВІЛ-інфекції (СНІД).	2
10	Тема. 10. Ускладнення гострих первинних тонзилітів.	2
11	Тема 11. Рекурентний тонзиліт.	2
12	Тема 12. Фарингіти.	2
13	Тема 13. . Фарингомікози.	2
14	Тема 14. . Гіпертрофія глоткового мигдалика. Хронічний назофарингіт.	2
15	Тема 15. Кровотечі, травми, сторонні тіла глотки.	2
16	Залік	
	Всього	30

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

№	Назва теми / види завдань	Кіл-ть годин
1.	Тема 1-15. Підготовка до практичних занять	4
	Разом	60

7. Методи навчання

Практичні заняття: бесіда, вирішення клінічних ситуаційних задач, відпрацювання навичок огляду пацієнта, відпрацювання навичок, інструктаж та відпрацювання навичок на симуляційних муляжах, тренувальні вправи з диференціальної діагностики найбільш поширених захворювань глотки.

Самостійна робота: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою літературою, з електронними інформаційними ресурсами, самостійне опанування алгоритмів спілкування з ЛОР хворими.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль:

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:

методи: опитування, вирішення ситуаційної клінічної задачі;

максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

2. Оцінка практичних навичок та маніпуляцій з теми заняття:

методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок, ділова гра.

максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Оцінка за одне практичне заняття є середньоарифметичною за всіма складовими і може мати лише цілу величину (5, 4, 3, 2), яка округлюється за методом статистики.

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті

Оцінка	Структура оцінки поточної навчальної діяльності одного практичного заняття
Відмінно «5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, приймає активну участь в рольовій грі, впевнено демонструє практичні навички під час виконання лікарських маніпуляцій на фантомі, інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
Добре «4»	Здобувач добре володіє матеріалом, приймає участь в рольовій грі, демонструє практичні навички під час виконання лікарських маніпуляцій на фантомі, інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
Задовільно «3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено приймає участь в рольовій грі, демонструє практичні навички під час виконання лікарських маніпуляцій на фантомі, інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з суттєвими помилками.
Незадовільно «2»	Здобувач не володіє матеріалом, не приймає участь в рольовій грі, не демонструє практичні навички під час виконання лікарських маніпуляцій на фантомі, інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень.

Підсумковий контроль: залік.

Залік виставляється здобувачу, який виконав усі завдання робочої програми навчальної дисципліни, приймав активну участь у практичних заняттях та має середню поточну оцінку не менше ніж 3,0 і не має академічної заборгованості.

Залік здійснюється: на останньому занятті. Оцінка за залік є середньоарифметичною за всіма складовими за традиційною чотирибальною шкалою і має величину, яка округлюється за методом статистики з двома десятковими знаками після коми.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Оцінка за дисципліну складається на 50% з оцінки за поточну.

Середній бал за дисципліну переводиться у національну оцінку та конвертується у бали за багатобальною шкалою (200-бальною шкалою).

Конвертація традиційної оцінки в 200-бальну виконується інформаційно-технічний відділ Університету програмою «Контингент» за формулою:

Середній бал успішності (поточної успішності з дисципліни) x 40

Таблиця конвертації традиційної оцінки у багатобальну

Національна оцінка за дисципліну	Сума балів за дисципліну
Відмінно («5»)	185 – 200

Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

За рейтинговою шкалою ECTS оцінюються досягнення студентів з освітньої компоненти, які навчаються на одному курсі однієї спеціальності, відповідно до отриманих ними балів, шляхом ранжування, а саме:

Конвертація традиційної оцінки з дисципліни та суми балів за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма вибіркової дисципліни
- Силабус
- Методичні розробки до практичних занять
- Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти
- Мультимедійні презентації
- Ситуаційні клінічні завдання

Навчально-методична література:

Оториноларингологія: підручник/Д.І.Заболотний, Ю.В.Мітін, С.Б.Безшапочний, Ю.В.Дєєва – 4-е видання. К.; ВСВ «Медицина», 2020.-472 с. (чорно-білі)+32 кольорові вклейки.

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

- 1.Клінічна анатомія носоглотки.
- 2.Клінічна анатомія ротоглотки.
- 3.Клінічна анатомія гортаноглотки.
- 4.Кільце Вальдеєра-Пірогова.
- 5.Фізіологія глотки.
- 6.Методи дослідження глотки.
- 7.Класифікація тонзилітів.
- 8.Гострий бактеріальний тонзиліт: клініка, диференційний діагноз, лікування.
- 9.Вторинні тонзиліти.
- 10.Паратонзиліт і паратонзиллярний абсцес: етіологія, класифікація, лікування.
- 11.Аденоїдні вегетації: клініка, лікування.
- 12.Види декомпенсації, консервативне та хірургічне лікування рекурентного тонзиліту.
- 13.Гострий і хронічний фарингіт: етіологія, клініка, лікування.
- 14.Склерома глотки.
- 15.Туберкульоз глотки.
- 16.Сифіліс глотки.
- 17.Ураження глотки при ВІЛ-інфекції.
- 18.Травми глотки: класифікація, невідкладна допомога.
- 19.Травми глотки.
- 20.Глоткові кровотечі: причини, перша допомога.

12.Рекомендована література

Основна:

1. Оториноларингологія: підручник/Д.І.Заболотний, Ю.В.Мітін, С.Б.Безшапочний, Ю.В.Дєєва – 4-е видання. К.; ВСВ «Медицина», 2020.-472 с. (чорно-білі)+32 кольорові вклейки.
2. Пропедевтика оториноларингології підручник для лікарів-інтернів та слухачів ФПДО. За ред. проф. Кіцери О.Ом. та доц. Цимара А.В. Автори за абеткою; Бариляк А.Ю., Кіцера О.О., Кіцера О.Ом., Крук М.Б., Крук М.М., Москалик О.Є., Пушкарьова В.М., Семенюк О.О., Цимар А.В., Чорний О.В. – Львів-2019.-377 С.
3. Невікладна оториноларингологія мирного і воєнного часу посібник для лікарів та слухачів ФПДО. За ред. проф. Кіцера О.Ом. Автори за абеткою; Гербіш Ю.О., Кіцера О.Ом., Кіцера О.О., Москалик, Пушкарьова В.М., Семенюк О.О., Семчишин І.М., Цимар А.В., Чорний О.В. – Львів – 2020ю-235 С.
4. Geoffrey Cooling. The Little Book of Hearing Aids. 2020. Pp. 1-256.
5. Євчев Ф.Д., Пухлік С.М., Тітаренко О.В., Євчева А.Ф., Гаєвський В.В. Сучасна невідкладна допомога хворим із гострими та хронічними захворюваннями ЛОР-органів та при їх ускладненнях: навчально-методичний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів, лікарів-оториноларингологів та сімейних лікарів. – Одеса: Олді+, 2023. – 272с.
6. Бабінець Л.С, Бездітко П.А., Пухлік С.М. та ін Сімейна медицина: у 3 кн.:підручник. Кн.3. Спеціальна частина. Поліпрофільність загальної лікарської практики. – к., 2017. – 680 с.

Додаткова:

1. Косаковський А.Л., Лайко А.А., Косаківська І.А., Синяченко В.В., Бредун О.Ю., Гавриленко Ю.В., Сапунков О.Д., Мошич О.П./Дитяча оториноларингологія. Збірник тестових завдань; навчальний посібник.-К.:НМАПО імені П.Л.Шупика, 2019.-272 с.
2. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги Тонзиліт.- https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/2021_639_kn_tonzylit.pdf
3. Юрочко Ф. Фарингіт і деякі інші. Сучасні тенденції.//Сучасна педіатрія 8(96)-2018.-с.114-122. <https://med-expert.com.ua/journals/wp-content/uploads/2019/02/18-1.pdf>
4. Крамарьов С.О, втушенко В.В. Іванова Л.А., Грбатюк І.Б. Гострий тонзилофарингіт у дітей. Сучасний стан проблеми.//Актуальна інфектологія.-Том 7 № 5, 2019.-С.236-
5. Оториноларингологія: курс лекцій для студентів 4 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» спеціальності 222 «Медицина»/ В.І. Троян, М.І. Нікулін, О.М. Костровський, І.О. Сінайко, Д.А. Путілін, І.М. Нікулін.-Запоріжжя: ЗДМУ, 2020.-91с.
6. P.W.Flint, B.N.Haughey, V.J.Lund, K.T.Robbins, J.R.Thomas, M.M.Lesperance, H.W.Francis. Cummings Otolaryngology: Head and Neck Surgery, 3-Volume Set// Format Hardback, 2020. - 3568 p.
7. Z.Mu, J.Fang. Practical Otorhinolaryngology, Head and Neck Surgery: Diagnosis and Treatment// Hardback, 2020. - 314 p.

13.Інформаційні ресурси

1. <http://moz.gov.ua>– Міністерство охорони здоров'я України
2. www.ama-assn.org – Американська медична асоціація / AmericanMedicalAssociation
3. www.who.int – Всесвітня організація охорони здоров'я
4. www.dec.gov.ua/mtd/home/ - Державний експертний центр МОЗ України
5. <http://bma.org.uk>– Британська медична асоціація
6. www.gmc-uk.org- General Medical Council (GMC)
7. www.bundesaeztekammer.de – Німецька медична асоціація